

VINTILĂ HORIA - CAVALERUL RESEMNĂRII

Mihaela JURJE (TĂNASĂ)

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The second novel of the "Trilogy of Exile" is "The Knight of Resignation" written in 1959 and published in 1960. In Romania, the novel will see the light of day in 1991.

The action refers to an imaginary twelfth century but in reality we are talking about the entire Romanian territory, often threatened over the centuries by different powers.

The main actor of the narrative, Prince Radu Negru, forced by an opposing destiny, embarks on a journey to the western realm of the knights, Venice, hoping to save his people from the Ottoman plague. The journey has initiating desires and connects two different spaces: the closed one, of the Wallachian forest, protective, and the open one of Venice, indifferent. Descended from a place of spiritual values, the Wallachian Prince descends into a world where material values dictate human relationships.

Following this incursion, in a land that has fallen prey to deception, debauchery and material, a redistribution of values takes place in Radu Negru's being. Direct contact with the West reveals another reality: knowledge, the opening of truly important values, characterizes the remote space of the native Forest, and the closure, limitation and obstruction characterize the wonderful space of Venice.

Keywords: initiation, travel, knowledge, spirituality, sacrifice

Romanul „Cavalerul resemnării”, cel de-al doilea din „Trilogia exilului”, scris în anul 1959 și publicat în 1960 la Paris, în România apărând în 1991, oferă lectorului imaginea cavalerismului ca modalitate de salvare, ca formă a redobândirii sensului biruitor al vieții prin puterea sacrificiului de sine și prin punerea în lumină a unui sens mistic al vieții, situat dincolo de pragul acestei lumi.

Cartea este însoțită de o notă finală realizată de autor, unde acesta menționează, că în ciuda faptului că romanul se desfășoară într-un decor istoric demult apus, secolul al XVII-lea, este totuși „la fel de contemporan, ca celălalt în pofida cadrului istoric”¹. În acest sens, romanul dezbate dincolo de cadrul istoric, medieval, probleme ale actualității imediate: „Turcii, ca și Veneția, pădurea, ca și Erratino, nu sunt decât simboluri vii. Cititorului îi revine sarcina de a le recunoaște, punându-le la timpul prezent”². Prin urmare, în accepția „romanului poliistoric”, „Cavalerul resemnării” se înscrie în seria romanelor în care interogația istorică se suprapune interogației existențiale. Prin intermediul personajului, o conștiință problematizantă, Vintilă Horia, analizează realitatea contemporană pe care vrea să o prezinte și prin care dorește să se prezinte, cum de altfel el însuși, afirma: „Eu sunt cărțile mele”³.

Ideea romanului se naște cu foarte mulți ani în urmă, în timpul unui pelerinaj la mănăstirile din Bucovina, după terminarea serviciului premilitar, în anul 1937. În timpul

¹ Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Editura Europa, Craiova, 1991, p. 171.

² Idem.

³ Ibidem.

pelerinajului, descoperă frumusețea acestui străvechi pământ românesc, îmbibat de fapte de vitejie, de curaj și de sânge ilustru. „Aveam impresia, străbătând aceste drumuri vrăjite, că urma să-i întâlnesc pe primii cavaleri-fondatori din secolul al XIII-lea, silueta lui Ștefan cel Mare care a purtat cincizeci de războaie și a construit cincizeci de biserici. Acela a fost momentul în care <<Cavalerul resemnării>> și-a început călătoria în spiritul meu. Și-a încheiat-o douăzeci și doi de ani mai târziu⁴”.

O altă revelație care va duce la scrierea romanului este o călătorie la mănăstirea Cozia, într-o vacanță pe vremea când era elev, precum și admirația pe care o poartă domnitorului Mircea cel Bătrân, pe care îl consideră modelul său de Domn din trecut: „La Cozia, [...], am putut pipăi chipul Domnului și urma săgeților turcești rămase pe frescă. Poemul lui Grigore Alexandrescu, ani după aceea, m-a ajutat să scriu undeva, pe memoria care nu se duce la fund, un adevărat roman istoric, la care, bineînțeles, am luat parte, clipă cu clipă, săgeată cu săgeată, până când la Madrid, în 1959, am scris realmente despre eroii mei și despre acel eu însumi de la Cozia, în *Le Chevalier de la Resignation*, cartea cea mai profund dătătoare de seamă de isprăvile mele închipuite, însă venite din aceeași permanentă grijă de trecut, pe care-l corectam cum puteam mai bine. Asta e probabil una din îndatoririle cele mai etic-valabile ale unui scriitor. Ale unui scriitor de felu meu.”⁵

În ceea ce privește formula narativă, scriitorul adoptă persoana a treia în relatare, renunțând la relatarea de tip subiectiv, confesiv. Cu toate acestea, nu putem afirma, că romanul oferă în totalitate adoptarea unui punct de vedere omniscient. Pentru că, așa cum remarcă și criticul Gheorghe Glodeanu: „În realitate avem de-a face cu o persoană întâi abil camuflată deoarece totul este prezentat din perspectiva unei singure conștiințe, o conștiință tragică ce își asumă cu maximă responsabilitate dramele timpului său”⁶.

Structura narativă a cărții conține cinci capitole cu titluri edificatoare pentru desfășurarea demersului epic („*Totul nu-i decât memorie*”, „*Trădătorii*”, „*Pădurea*”, etc.) ce redau imaginea unui întunecat Ev Mediu. Acțiunea face trimitere la un imaginar secol al XVII-lea, deși romanul face trimiteri clare din punct de vedere temporal, de exemplu asaltul Vienei de către turci, în anul 1683, în Valahia, însă în realitate vorbim de întreg teritoriul românesc, amenințat deseori de-a lungul veacurilor de diferite puteri.

Actantul principal al narațiunii este Radu Negru, voievod pe care istoricii l-au catalogat drept descălecător al Valahiei, ce se pregătește să preia însemnele puterii, după moartea tatălui său. După mărturisirea lui Vintilă Horia, personajul întruchipează o sumă a tuturor domnitorilor valahi: „Radu Negru este numele mitic al primilor domnitori valahi, nu al unei persoane sau al unui singur voievod, ci al unei rase, al unei familii venite dintr-un loc profund și misterios, pentru a transmite unui popor răstignit între latitudinile lui imposibile, cuvântul unei misiuni”⁷.

⁴ Vintilă Horia, „Jurnalul unui țăran de la Dunăre”, traducere de Doina Jela, Editura Vreamea, București, 2016, p. 189.

⁵ Vintilă Horia, „Memoriile unui fost Săgetător”, Ediție îngrijită de Cristian Bădiliță și Silvia Colfescu, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vreamea, București, 2015, p. 61.

⁶ Gheorghe Glodeanu, „Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței”, Ed. Libra, București, 1999, p. 122.

⁷ Vintilă Horia, „Jurnal de sfârșit de ciclu. 1987-1989 Note despre exilul lui Dumnezeu”, Traducere din limba franceză de Doina Jela, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vreamea, București, 2018, p. 80

Domnitorul meditează, asupra șanselor sale și a poporului său cotropit și epuizat de invazia otomană, de a se salva și de a-și păstra libertatea. Pentru a se apăra de invazia turcească, valahii lui Radu Vodă s-au retras în Pădure, simbol aici al spațiului protector și al rezistenței. Principele, se hotărăște să părăsească Pădurea și să caute sprijin în Apus, în „universul cavalerilor”, aspirând la o revoltă a tuturor popoarelor creștine împotriva păgânilor, într-o cruciadă de esență bizantină. Plecând după ajutor, Radu Negru devine un simbol istoric și existențial. Astfel, din punct de vedere istoric, voievodul devine apărătorul creștinătății de invazia otomană în Europa secolului al XVII-lea, iar din perspectivă existențială conștiința trează, mânată nu în ultimul rând de disperare, capabilă de a contribui la salvarea umanității.

Romanul debutează sub semnul memoriei ce face trimitere la firea meditativă și problematică a voievodului valah surprins la ceremonia de înmormântare a părintelui său. Întreg capitolul redă lupta ființială a eroului aflat între rațiune și ceva ce îi scapă, încă.

Reflectând la destinul zbruciumat al părintelui său, destin dedicat apărării țării de numeroasele invazii ce-l pândeau întotdeauna, voievodul consideră că toate acestea nu sunt decât niște substitute efemere a ceea ce era important cu adevărat, adică lupta omului cu destinul efemer și neînduplecat: „Luptau cu toții cu înverșunare, cu eroism chiar, împotriva unor forțe vizibile, pentru a uita de forțele invizibile care, doar ele, amenințau cu adevărat pe oameni: moartea, răul, bătrânețea, slăbiciunea și fatalismul în fața suferinței și a oprimării. Se resemnau cu toții înaintea forțelor supraomenești, alegând drept dușmani niște biete forțe omenești, pe măsura lașității și a prostiei lor”⁸. Din prisma sa, adevărul ar trebui căutat dincolo de toate aceste lucruri: „Adevărul se găsea în mod necesar în afara tuturor acestor lucruri”⁹.

Pornind de la aceste cugetări ale voievodului, putem afirma că acesta se integrează în categoria revoltaților, a răzvrătiților, atât împotriva istoriei la care este participant direct și pe care nu o poate schimba, cât și împotriva propriului prezent, nedorit de altfel, însă pe care nu-l poate părăsi sau ceda. Răzvrătirea îl aseamănă cu eroii romantici, voievodul fiind o conștiință frământată de întrebări, de meditații profunde atât în ceea ce privește existența ca interioritate, cât și destinul comun al poporului său.

Forțat de un destin potrivnic, Radu Negru, însoțit de medicul tatălui său, Della Porta, va încerca o incursiune în tărâmul apusean al cavalerilor, în speranța salvării poporului său de urgia otomană. Din acest moment începe pentru el o lungă și dificilă transformare, ce îl va duce până în cele mai profunde culmi ale disperării, deoarece îl va situa la frontiera dintre „imposibilitatea de a fi el însuși, dublată de imposibilitatea de a nu fi el însuși”¹⁰.

Călătoria întreprinsă de Principele creștin are veleități de inițiere în ceea ce consideră el cu adevărat important și ceea ce i se va descoperi ca fiind adevărat important. Pentru Radu Negru, Apusul reprezintă un spațiu al cunoașterii, opus Pădurii de unde provine. Occidentul se prefigurează în ochii săi încărcat de nesfârșite

⁸ Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 18.

⁹ Idem, p. 19.

¹⁰ Pompiliu Crăciunescu, „Vintilă Horia: transliteratură și realitate”. Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Editura Curtea Veche, București, 2011, p. 107.

oportunități ce-l pot apropia de adevărul existenței. În bibliotecile, în universitățile și în operele de artă existente aici, par a se decoda tainele existenței umane. În același timp, Occidentul înseamnă tărâmul libertății, mai ales pentru aceia care trăiau la hotarele deznădejdii, în Carpați, unde turcii făceau ca popoarele mai mici să simtă fiorii îngrădirii, neconținut.

Călătoria la Veneția leagă două spații diferite: cel închis, al pădurii valahe ocrotitoare, și cel deschis al Veneției, indiferente, sau mai bine zis trecutul de un viitor incert. „Veneția corespunde, înainte de toate stadiului estetic al vieții și constituie pentru Radu-Negru, punctul de trecere la stadiul etic”¹¹.

Intrarea în lumea liberă a Principelui valah este paradoxal marcată de pierderea libertății. Finalul celui de-al doilea capitol „*Stelele*”, ce redă călătoria și sosirea la Spalato, surprinde două imagini diferite ale ținutului venețian: aceea pe care și-o închipuie în pădurea valahă și aceea pe care o va descoperi prin intermediul propriilor stări. A fi principe creștin și dușmanul turcilor nu sunt două atribute pozitive la Veneția care avea relații excelente cu Imperiul Otoman, ci mai degrabă acestea se constituie în motive suficient de veritabile pentru ca Radu Negru și Della Porta să-și înceapă „libertatea” în închisoare până la noi dispoziții. „Un soldat din gardă le luă săbiile și le așeză pe masa ofițerului care privea pe fereastră ziua de primăvară întinzându-se peste oraș și peste mare. Nu răspunse la salutul lor, absorbit în contemplare. [...]

Apoi veni rândul tenebrelor și frigului. O poartă grea se închise în urma lor”¹².

Imaginea contemplată de ofițerul venețian poate reprezenta „o metaforă a mirajului lui Radu Negru”¹³. Occidentul, așa cum afirma însuși principele, reprezintă un spațiu al culturii, al libertății de gândire, al progresului. Însă brusc, acestei imagini i se opune cea a temniței întunecate. „Poarta grea” și „frigul” ce se închide în urma lor, conturează o nouă viziune, aceea a unui spațiu închis și ostil. Vorbim și în acest caz, la fel ca în romanul „*Dumnezeu s-a născut în exil*”, de două toposuri antitetice, marcate de estetic și respectiv de etic, de progres, sau mai degrabă de fals progres și de tradiție sau moralitate.

După două săptămâni de închisoare la Veneția, în așteptarea audienței la Doge, Radu Vodă se lasă ademenit de mirajul frumosului oraș. Acesta descoperă frumusețea arhitecturală, bunăstarea, însă, dincolo de ele, scriitorul ne dezvăluie un oraș al viciilor și al desfrâului.

Căutând uitarea sau mai degrabă fuga de sine, prințul valah se lasă prins în mrejele trupului și a beției de plăceri, „de acel gust de fină corupție care urca din canale, din case și din ochii femeilor”¹⁴. Orașul se prezintă cititorului ca o adevărată „panoramă a deșertăciunilor” prin puterea și frumusețea curtezanelor pe care Radu Negru le descoperă în casa Veronicăi Trevisan ce sunt, de fapt, adevărate „preotese” ale dragostei trupești, viciul contra naturii din Piața San Marco, asasinatul care îl amenință la Torcello în casa magicianului impostor Fiorentino di Concoresso, lașitatea și minciuna care susțin puterea politică și militară.

¹¹ Idem, p. 108.

¹² Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 70.

¹³ Monica Nedelcu, „Postfață” la Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Craiova, Ed. Europa, 1991, p. 182.

¹⁴ Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 74.

Privind la această imagine Veneția devine sau se descoperă ca un oraș al decadentei nu doar trupești dar și spirituale. De-altfel, cuprins de oroare și dezgust, Della Porta părăsește acest oraș care a ales calea pierzaniei și a unei morți fără glorie.

Ajuns în audiența la Doge, Radu Negru încearcă să-i explice acestuia convingerea tatălui său dar și a lui, de-altfel, că poporul pe care îl conduce a fost chemat să îndeplinească o misiune și că într-o anumită conjunctură istorică va putea salva neamul omenesc. Și mai mult decât atât, Principele valah îi reamintește acestuia că nu e vorba doar de existența și viitorul propriului popor, ci de întreaga umanitate.

Audiența la Doge nu-i aduce Principelui valah decât promisiuni vagi și superficiale, o nouă cruciadă nefiind decât inoportună și inutilă: „Vremea cruciadelor a trecut principe. Și apoi, după cum știți, cruciadele nu au dat rezultate bune”¹⁵. În urma acestei discuții, Radu Negru conștientizează treptat că Veneția este mai cu seamă un oraș al trădătorilor, un spațiu egoist, închis în interiorul propriei bunăstări și totală indiferență față de soarta altor popoare: „Ați văzut Veneția, ați putut contempla fericirea colectivă care vă înconjoară, ați atins cu mâna dumneavoastră farmecul acestei vieți cucerite după secole de eforturi dure. Cum să renunțăm la așa ceva? Spuneți-mi cum să-i fac pe venețienii mei să treacă din piața San Marco pe câmpul de luptă, din patul iubitelor lor la gropile sălbatice care le vor fi loc de îngropăciune? Tot ce se află dincolo de Veneția este pentru noi o invitație la sălbăticie și la moarte”¹⁶.

Descendent dintr-un loc al valorilor spirituale, locuitor al unei „patrii a sufletului”, Principele valah descinde într-o lume unde valorile materiale dictează relațiile dintre oameni. Prin urmare, ajutorul râvnit nu trebuie căutat aici, deoarece locuitorii acestei „patrii a materialului” nu vor război, complăcându-se în această stare a pierzaniei și a unei dulci letargii, simbolizate chiar de Doge: „Bătrânul părea sfârșit de o conversație ce îl scotea de pe făgașul frazelor zilnice și îl silea să se aventureze pe un teren pe care ar fi preferat să nu-l abordeze niciodată. Ochii i se închiseseră ca sub efectul unei lumini prea puternice și păru că ațipește vreme de câteva clipe”¹⁷. Lăsându-se pradă plăcerilor, minciunii și trădării, locuitorii Veneției sunt în același timp pradă în ghearele fricii, frică ce pare că-l cuprinde și pe Radu Negru ca într-o încleștare dureroasă și persistentă. Frica aceasta însă ascundea de fapt, chemarea celor „uitați” în pădure.

În urma acestor experiențe brutale, în ființa Principelui valah are loc o răsturnare a valorilor, o redistribuire a lor în cele două toposuri. Contactul direct cu Occidentul îi relevă lui Radu Negru o altă realitate: cunoașterea, deschiderea, valorile cu adevărat importante caracterizează spațiul îndepărtat al Pădurii natale, iar închiderea, limitarea și obstrucționarea caracterizează spațiul mirific, paradoxal, nu-i așa, al Veneției. Această răsturnare a valorilor ne face să ne gândim la spusele Dochiei adresate lui Ovidiu, cum că, nu trebuie să avem tot ce ne dorim ca să fim cu adevărat fericiți. Și recurgând la tema centrală, cea mai vizibilă în „Trilogia exilului”, anume cea a valorilor creștine, ne

¹⁵ Idem, p. 92.

¹⁶ Ibidem, p.94.

¹⁷ Ibidem.

permitted să facem recurs la o trimitere către un verset din Biblie: „Pentru că ce-i va folosi omului dacă va câștiga lumea întreagă, dar sufletul și-l va păgubi”¹⁸.

Locuitor al unei „patrii a spiritului”, Principele valah va alege să nu-și piardă sufletul, în mirajul plăcerilor acestei lumi. Salvat dintr-o tentativă de asasinat și apoi eliberat din cala unui vapor turcesc de Joaquin Cordero, sclav sub numele de Osman, Radu Negru are revelația puterii de nebiruit a destinului trecător a omului asupra vremelniceii: „Orice răzvrătire împotriva morții era sortită aceluiași eșec. Dumnezeu își păzea cu strășnicie tainele. Nu exista om în stare să se ridice împotriva sorții obișnuite a oamenilor [...]. Trebuia așadar să se resemneze. Era unica ieșire spre libertate, între limitele pe care le impunea această scurtă servitute situată între viață și moarte”¹⁹.

Resemnarea aduce cu sine de fapt învățarea morții. Începând din acest moment, în afară de moarte, totul poate fi înfruntat și învins. Radu Negru înțelege că răzvrătirea împotriva nedreptății condiției umane, ce transformă omul într-o victimă eternă a morții este zadarnică. Principele valah se resemnează în fața condiției de muritor, învățând „murirea”, acceptă situația prezentului istoric al cărui părtaș este și se cufundă în singura formă de libertate posibilă: aceea de a fi răspunzător de faptele sale în fața condiției de muritor. Învățând „murirea”, acceptă situația prezentului istoric al cărui părtaș este și se cufundă în singura formă de libertate posibilă: aceea de a fi răspunzător de faptele sale în fața lui Dumnezeu și, prin urmare să se răzvrătească împotriva Răului întrupat, din perspectiva istorică și religioasă a poporului său, Imperiu Otoman. Datorită voinței, resemnarea și răzvrătirea se unesc, și astfel se naște „cavalerul”, eroul pentru care singurele adevăruri valabile sunt cele care devin viață. Din această perspectivă putem interpreta atât titlul romanului, cât și motto-ul acestuia, pus sub semnul lui Kirkegaard: „Cavalerul resemnării renunță la împlinire și se înclină cu toată umilința în fața puterii eterne. Aceasta este libertatea sa”²⁰.

În drumul de întoarcere spre Pădurea natală, Radu Negru parcurge un drum spre propriul eu, ce îi dezvăluie adevărata cale a existenței, care se află de fapt în propria ființă. Ultimul său gând, o dată ajuns pe tărâmul pe care îl simte pentru prima oară că-i aparține, este acela de a salva simbolul credinței și al rezistenței, mănăstirea de la Poiana Mărului, prin care poporul său avea să dăinuie și să renască. După ce armata turcilor este nimicită, Radu-Negru se grăbește să ajungă în poiană pentru a-și reîntâlni adevărata dragoste, pe Maria-Doamna.

Astfel, în Poiana Mărului, element recurent în proza lui Vintilă Horia, ce reprezintă un cadru paradisiac și credem, imaginea țării și-a ținuturilor natale din care a fost alungat, sub lumina unui cer înstelat, viața își continuă conversația eternă cu moartea. Resemnare și revoltă, misterioasa combinație care face posibilă existența și speranța dăinuirii dincolo de limitele acestei lumi.

¹⁸ <http://www.dervent.ro/biblia.php>, Biblia sau Sfânta Scriptură, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli; Matei 16, 26, accesat în 12.01.2016.

¹⁹ Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 137.

²⁰ Idem, p. 7.

În viziune horiană, redată aici prin destinul lui Radu Negru, resemnarea nu este sinonimă cu dezertarea, ci ea reprezintă de fapt, regăsirea misiunii sortite, conștiința sacrificiului asumat, jertfa, în vederea împlinirii și acceptării unui destin providențial.

Bibliografie

Gheorghe Glodeanu, „Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței”, Editura Libra, București, 1999.

Monica Nedelcu, „Postfață” la Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Craiova, Editura Europa, 1991.

Pompiliu Crăciunescu, „Vintilă Horia: transliteratură și realitate”, Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Editura Curtea Veche, București, 2011.

Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Editura Europa, Craiova, 1991.

Vintilă Horia, „Jurnal de sfârșit de ciclu. 1987-1989. Note despre exilul lui Dumnezeu”, Traducere din limba franceză de Doina Jela, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vremea, București, 2018.

Vintilă Horia, „Jurnalul unui țăran de la Dunăre”, traducere de Doina Jela, Editura Vremea, București, 2016.

Vintilă Horia, „Memoriile unui fost Săgetător”, Ediție îngrijită de Cristian Bădiliță și Silvia Colfescu, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vremea, București, 2015.

Bibliografie web

<http://www.dervent.ro/biblia.php>, *Biblia sau Sfânta Scriptură, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli*